

Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse muutmise ettevalmistamise rahastamise töörühma koosolek

KOKKUVÕTE

Aeg: 10.12.2020 kell 14-16.30

Koht: veebis

Osalejad: Renno Veinthal, Katrin Niglas, Tiina Laansalu, Martti Raidal, Mikk Vahtrus, Kaie Nurmik, Jakob Kübarsepp, Andres Tammsaar, Kairi Värvi, Katrin Pihor, Tiina Silem, Mariann Saaliste, Hanna Kanep, Siret Rutiku, Alice Liblik, Riho Gross, Margus Pärtlas, Taivo Raud, Maiken Kull, Ulla Preeden, Jaan Murumets, Erkki Koort, Anne Burghardt, Mait Rungi, Martti Raidal, Mario Kadastik, Piret Voolaid, Arvi Tavast, Tiina Laansalu, Eha Nurk, Jaan Undusk, Andre Veskioja, Peeter Laud, Kaia Palm, Hardi Tamm, Ene Tammsaar, Martin Lall, Anne Jürgenson, Kairi Talves, Liis Siinor, Maarja Malm, Jaanus Karv, Kristiina Kütt, Mari Teesalu, Olavi Seisonen, Andrus Pirso, Aleksander Vukkert, Kristi Raudmäe, Mare Ainsaar, Andi Hektor, Arvo Leola, Ilona-Evelyn Rannala.

Katrin Pihor (töörühma juht) teeb sissejuhatuse ning kokkuvõtte töörühma eelmisel koosolekul arutatust (vt slide)

TAKS_rahastamin

Kokkuvõtte rahastamisinstrumentidest

Töörühma liikmetele oli eelnevalt saadetud tabel, mis võttis kokku ettepanekud rahastamisinstrumentide osas.

Kokkuvote_instru

Allpool on toodud arutelu teemade kaupa. Arvati, et rahastusinstrumentide väljapakutud neljane jaotus on üldiselt mõistlik.

Uurimistoetused ja sihttoetused

Uurimistoetusi ja sihttoetusi võiks käsitleda erinevate instrumentidena, sest kuigi mõlemal juhul on tegemist konkurentsipõhiste instrumentidega, on need siiski erinevad. Sihttoetused on ülalt-alla juhitud ja teemastatud, kuid uurimistoetused on teadlaste poolt algatatud uurimisteemad.

Arutelu:

- Kontseptsiooni mõttes tuleks uuesti läbi arutada ka uurimistoetuste jaotuse teema, kuidas tasakaalustada vahendite jagunemist üksikute suurte rühmagrantee ja väiksemate stardigrantee vahel. Erinevates valdkondades on erinevad vajadused, seega võiks mõelda ka grantide suuruse diferentseerimisele.

- Ühte tüüpi toetuste väljaandmine erinevate ministeeriumite poolt peaks toimuma ühtedel alustel ja olema sarnaselt kontrollitud. Teadlastele ja TA asutustele antavate grantide puhul peaks ETAG olema kompetentsikeskus, kes muuhulgas tagab grantide väljaandjate nõustamise. Innovatsiooni toetuste puhul võiks kompetentsikeskuse roll olla EAS-il. Mõlemad kompetentsikeskused võiksid vajadusel kaasata üksteise kompetentsi.
- Arendusgrant peaks jääma uurimistoetuste alla, kuna need on mõeldud toetusena teadlaste poolt pakutud idee edasiarendamiseks (alt-üles lähenemine).

Teaduse tippkeskused

Põhimõtteliselt on võimalik kaks varianti, tippkeskused kuuluvad kas uurimistoetuste või sihttoetuste alla. Alternatiivid:

- Tippkeskused peaksid kuuluma sihttoetuste alla, sest toetatakse uurimisrühmade koostööd, mitte konkreetseid uurimisrühmasid, nagu uurimistoetuste puhul. Tippkeskused peaksid lahendama riigi seisukohalt olulisi ülesandeid. Tippkeskused on teemade kesksed ja nendel põhineb Eesti tippteadus kõigis valdkondades.
- Tippkeskused võivad kuuluda ka uurimistoetuste alla, kuna toetust antakse konkurentsipõhiselt teadlaste poolt algatatud (ja konsortsiumina elluviidavate) uurimisprojektide elluviimiseks. Tippkeskused ei ole praegu ülalt-alla kujundatud meede.

Mobiilsustoetused

Arutuse all oli, kas mobiilsustoetused peaksid olema tulevikus osa tegevustoetusest või peaks olema eraldi rahastusmeede. Alternatiivid:

- Mobiilsustoetused peaksid olema eraldi rahastusmeede. Teadlasmobiilsus on teadlase põhine, teadus on spetsiifiline ja individuaalne. Teadlane peab saama ise võimaluse enda vajadustest ja soovidest lähtuvalt mobiilsustoetust taotleda ning see ei tohiks sõltuda asutuse tegevustoetuse suurusest. Tegevustoetusest rahastatavaid ülesandeid tuleb asutuse vaatest järjest juurde, kuid tegevustoetuse summa selle võrra ei suurene ja mobiilsustoetusteks ei pruugi raha jätkuda.
- Mobiilsustoetused peaksid olema tegevustoetuse osa. Lähetada saab asutuse töötajat ja asutusel peab olema võimalus otsustada, kas lähetada töötajat või mitte. Asutusel peab olema õigus suunata mobiilsust vastavalt asutuse eesmärkidele, millistes valdkondades on teadlastel vaja rahvusvahelist kogemust või võrgustamist, samuti seda, kas lubada näiteks teadlase eemalolekut põhitoöst, sealhulgas õpetamisest.
- Mobiilsustoetused võivad olla nii tegevustoetuse osa kui ka eraldi meede, vastavalt sellele, kummalt poolt, kas asutuselt või teadlaselt, tuleb algatus mobiilsuseks. Alt-üles algatuste jaoks peab olema eraldi meede.

Taristu

Asutuse põhitegevusega seotud taristu soetamine, täiustamine ja ülalpidamine peaks olema asutuse tegevustoetuse osa. Riikliku tähtsusega objektid, ehk siis teekaardi objektid ja tuumiktaristu, on süsteemitoetustest rahastatav.

Arutelu käigus välja toodud teemad:

- Erinevatel asutustel ja valdkondadel on erinev profiil ja taristu vajadus (nt inseneriteadused vs keeleteadus) ning tuleks kaaluda, kuidas seda tegevustoetuse arvestamisel arvesse võtta.

- Süsteemselt tuleb lahendada ka olemasoleva taristu maksimaalne kasutuselevõtt ja taristu vähese kasutamise korral seda võimendada. Selleks on planeeritud meetmed järgmise perioodi struktuurifondidest.

Teadusraamatukogud, avatud teadus

Ligipääs teaduse andmebaasidele tuleb tagada tsentraalselt, kuna riigil on ühishangete kaudu võimalik saada kirjastustelt paremaid tingimusi. Raamatukogude roll on ajas muutunud, raamatutelt on fookus liikunud teadusandmete halduse poole, oluline suund on kirjanduse digiteerimine.

- Eraldi meetmena peab säilima ligipääsu soetamine teadusandmebaasidele. Raamatukogude ülalpidamine peaks olema tegevustoetuse osa. Ligipääsu andmebaasidele tuleb vaadata avatud teaduse kontekstis (sellega tegeleb eraldi töörühm).
- Kulud on seotud nii artiklite avaldamise kui ka nendele ligipääsuga, mis tähendab, et kirjastused teenivad mõlemalt „suunalt“. Selle teemaga tegeletakse koos teiste riikidega edasi.
- Avaldamistasude osas on oodatud ettepanekud, millistest instrumentidest need kulud katta – kas süsteemitoetustest või grantidest. Tegemist on märkimisväärse, kuid seni vajaliku kuluga.

Doktorant-nooremteadurid

Doktoriõppe reformiga saavad doktorantidest nooremteadurid ja neile on ette tegevustoetuse osana nähtud palgafond.

Alternatiivid:

- Doktorantide teadustöö kulud on tegevustoetuse osa. Doktoriõppe rahastamine jääb kõrghariduse kuluks. Üleminekuperioodil antakse asutustele ette, et osa tegevustoetusest peab minema doktorant-nooremteadurite töötasuks, edaspidi on see asutuse poolt planeeritav tegevustoetuse osa.
- Nooremteadurite osa on tegevustoetusest selgelt eraldatav osa. Kindlaks on määratud, mitut nooremteaduri kohta rahastatakse ja võetakse arvesse ka seda, mitu nooremteadurit kraadini jõudis.

Evalveerimata asutuste ligipääs rahastusinstrumentidele

Rakenduskõrgkoolidel on küll kohustus tegeleda TA tegevusega, kuid neil ei ole seni ligipääsu teaduse rahastusinstrumentidele

Alternatiivid:

- Uurimistoetustele ja sihttoetustele kvalifitseeruvad ainult positiivselt evalveeritud asutustes töötavad uurimisrühmad. Nende asutuste kvaliteet ja jätkusuutlikkus on tõendatud ning on kindlus, et asutusel on olemas ressursid uurimisprojekti läbiviimiseks.
- Uurimistoetustele ja sihttoetustele kvalifitseeruvad uurimisrühmad olenemata asutusest, kus nad töötavad. Vastutus uurimisrühmade kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse hindamise eest lasub hindajatel.

Mõnes asutuses küll TA tegevus toimub, kuid kuna tegemist on riigisaladuse ja salastatud teabega (näiteks Kaitseväge Akadeemias), ei ole võimalik täita evalveerimisele seatud nõudeid nt publitseerimise osas. Et motiveerida teadlasi nendes teadusharudes jätkama, on oluline saada selgust, kuidas toimub nendes valdkondades tehtava TA tegevuse rahastamine. Ka ettevõttes töötamisel (nt sektoritevahelise mobiilsuse skeemides) puutub teadlane kokku ärisaladusega ning tal ei ole võimalik neid publikatsioone oma CV-s näidata. Teema vajab edasist arutelu koos Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukoguga. HTM soov on, et ka rakenduskõrgkoolides pakutav kõrgharidus oleks teaduspõhine.

Partnerlused

Põhimõte on, et riigi poolt makstavad tasud kuuluvad süsteemitoetuste alla. Asutuse partnerlustasud katab asutus ise tegevusteotusest.

Arutelu:

- Partnerlusi on mitut liiki, kuid üldistatult võib öelda, et partnerlused on riigi seisukohalt kasulikud. Arutelu vajab, kas partnerlused peaksid olema riigi strateegiliste eesmärkide hulgas sarnaselt Malta. Kui partnerlused on olulised, tuleks sinna rohkem investeerida.
- Käimas on uuring, mille käigus töötatakse välja metoodika, kuidas partnerlustes osalemist hinnata ja seirata.
- Asutuse partnerlustes osalemine võiks olla üks tulemusmõõdik tegevustoetuse määramisel. Hetkel on näitajana olemas lepingute maht, kuid need ei ole sama koefitsiendiga mis ettevõtluslepingud. Seda vaadatakse ka evalveerimise kontekstis.

Ministeeriumite roll rahastamisel

HTMil ja MKMil ning veel mõnel ministeeriumil on rakendusüksused, kes tegelevad TA teemadega. Küsimus on, kuidas ehitada süsteem üles nii, et kõik ministeeriumid tegeleksid TA-ga iseseisva ülesandena. Teadusnõunike töö on tänuväärne, kuid ainult nendest ei piisa, et kõiki valdkondi süsteemselt arendada, ministeeriumid on erineva võimekuse ja motivatsiooniga. TA riikliku korraldamise töörühm arutas, kus on piir, kus lõpeb valdkondlik TA ja algab alusvõimekuste toetamine. Ministeeriumid ei peaks kogu valdkonna arendamist enda peale võtma, kuid peaksid valmis olema selleks, et mitte tegeleda üksikute uuringutega, vaid vaatama TA tegevust ja uurimissuundi 10 a perspektiivis. TA süsteemil peab olema võimekus tegeleda uurimissuundadega nii pikas perspektiivis kui ka operatiivset sekkumist nõudvate lahenduste otsimisega.

Seaduse fookus

Tõstatati küsimus seaduse fookusest. Arvati, et seaduse fookus peaks olema teadlasel, kuna saavutused tulevad teadlastelt mitte TA asutustelt. Riigieelarvelised vahendid peaksid minema eelkõige teadlasele ja teadustööle.

Samas peab teadussüsteem toetama ühiskonna ja majanduse arengut, olema orienteeritud TA tulemustele ja nende rakendamisele. Selles süsteemis panustavad nii teadlased, asutused, ministeeriumid ja muud osapooled. Süsteemi kulud ei saa olla siiski kõrgemad kui otsesed kulud tulemuse loomiseks.

Kokkuvõte ja edasised tegevused

Oleme lõpetamas töörühmade tööd. Kitsaskohad on markeeritud ja võimalikud lahendusvariandid kaardistatud. Nende põhjal valmistame ette VTK. Probleemide ja lahenduste esialgne kaardistus läheb aruteluks juhtrühmale, kes annab meile suunised lahendusalternatiivide osas. Juhtrühma koosolek toimub 13. jaanuaril. 2021. aasta II kvartalis läheb VTK kooskõlastamisele ministeeriumitele ja partneritele, misjärel hakkame ette valmistama eelnõu drafti. Mais 2021 toimuvad ka TPK-IPK ja TAN arutelud seaduse teemal. Laual on ettepanek ka laiema kaasamise osas, et saada alternatiivide osas avalikkuselt tagasisidet.

Kui VTK kooskõlastuse käigus selgub, et on edasist arutelu vajavaid teemasid, kutsume töörühma uuesti kokku. Teie täiendavad mõtted on oodatud kuni 18.detsembrini mariann.saaliste@hm.ee.

Kokkuvõtte koostas

Mariann Saaliste